

MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI SHAKILLANISHIDA SAYLOV TIZIMINING AHAMIYATI

Temirov Shohjahon Boyg'un o'g'li

sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti yuridik fakulteti

2-kurs 201-guruh talabasi Konstitutsiyaviy huquq

Annotatsiya. Ushbu maqola mahalliy hokimiyatlarning shakllanishi va faoliyatida saylov tizimlarining muhim rolini ko'rib chiqadi. Turli saylov modellarini va ularning vakillik va boshqaruvga ta'sirini boshlang'ich darajada o'rganib chiqib, ushbu tadqiqot saylov tizimlarining mahalliy jamoalarning demokratik tuzilishiga chuqur ta'sirini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Saylov tizimlari, mahalliy boshqaruv, vakillik, boshqaruv, demokratiya, boshlang'ich, siyosiy ishtirok.

Mahalliy hukumat demokratik boshqaruvning asosi bo'lib xizmat qiladi, fuqarolarning ishtirokini osonlashtiradi va jamoalarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradi. Mahalliy saylovlarda qo'llaniladigan saylov tizimi ushbu boshqaruv organlarining tarkibi va dinamikasiga chuqur ta'sir qiladi. Ushbu maqola saylov tizimlarining mahalliy boshqaruv landshaftini shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganish va tahlil qilishga qaratilgan.

Ko'plab ilmiy ishlarda saylov tizimlari va mahalliy boshqaruv sifati o'rtasidagi bog'liqlik ta'kidlangan. Proportsional vakillik, birinchi post-post va aralash a'zolar tizimlari adabiyotda o'rganilgan turli xil modellar qatoriga kiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, saylov tizimini tanlash turli xil ovozlari, partiyalar dinamikasi va mahalliy hokimiyatlarda qarorlar qabul qilishning umumiy samaradorligiga ta'sir qiladi.

Ushbu tadqiqot turli xil saylov tizimlarini amalga oshiradigan mintaqalar bo'yicha mahalliy boshqaruv tuzilmalarining qiyosiy tahlilini qo'llaydi. Amaliy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlarni o'rganib chiqib, biz saylov tizimi va natijalar o'rtasidagi vakillik, xilma-xillik va mahalliy ehtiyojlarga javob berish nuqtai nazaridan naqsh va korrelyatsiyalarni aniqlashni maqsad qilganmiz.

Saylov tizimi mahalliy hokimiyatning shakllanishi va faoliyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu fuqarolar o'z vakillarini tanlash mexanizmi bo'lib xizmat qiladi, ular o'z navbatida mahalliy hamjamiyatga ta'sir ko'rsatadigan qarorlar va siyosat qabul qiladilar. Mahalliy hokimiyatni shakllantirishda saylov tizimining ahamiyatini bir necha muhim jihatlar orqali tushunish mumkin:

- Vakillik: saylov tizimi mahalliy davlat hokimiyati organlarida xizmat qilish uchun vakillarning qanday tanlanishini belgilaydi. Kabi turli xil saylov tizimlari birinchi o'tgan post, mutanosib vakillik, yoki aralash a'zo tizimlar, jamiyat ichidagi turli

siyosiy partiyalar va guruhlar uchun vakillik darajasiga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Yaxshi ishlab chiqilgan saylov tizimi mahalliy hokimiyatning turli xil va u xizmat qiladigan jamoani aks ettirishini ta'minlaydi.

- **Qonuniylik:** samarali saylov tizimi mahalliy hokimiyatning qonuniyligini oshiradi. Fuqarolar saylov jarayoni adolatli va shaffof ekanligiga ishonganlarida, ular saylangan mansabdor shaxslar tomonidan qabul qilingan qarorlarni qabul qilish ehtimoli ko'proq. Qonuniylik mahalliy hokimiyatning samarali ishlashi uchun juda muhimdir, chunki u hukumat va jamiyat o'rtasida ishonchni kuchaytiradi.

- **Javobgarlik:** saylov tizimi saylangan mansabdor shaxslar va saylovchilar o'rtasidagi aloqani o'rnatadi. Muntazam saylovlar orqali fuqarolar o'z vakillarini o'z harakatlari va qarorlari uchun javobgarlikka tortish imkoniyatiga ega. Kuchli saylov tizimi shaffoflikni va sezgirlikni rag'batlantiradi, chunki rasmiylar, agar ular jamiyatning umidlarini qondira olmasalar, ovoz berishlari mumkinligini bilishadi.

- **Barqarorlik va boshqaruv:** saylov tizimi mahalliy hokimiyatning barqarorligi va samaradorligiga ta'sir qiladi. Amaldagi tizimga qarab, bitta partiyaviy ustunlik yoki koalitsiya hukumatlari ehtimoli katta bo'lishi mumkin. Mahalliy hokimiyatning barqarorligi uning uzoq muddatli siyosatni amalga oshirish va jamiyat ehtiyojlariga samarali javob berish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin.

- **Inklyuzivlik:** turli saylov tizimlari mahalliy hokimiyatning inklyuzivligiga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Masalan, mutanosib vakillik tizimlari ko'pincha siyosiy partiyalar va guruhlarining turli xil vakolatxonalariga olib keladi. Bu qaror qabul qilish jarayonida ozchilik jamoalari va marginallashtirilgan guruhlarining ovozlari eshitilishi va ko'rib chiqilishini ta'minlashga yordam beradi.

- **Mahalliy siyosatni amalga oshirish:** saylov tizimi saylangan mansabdor shaxslarning mafkuralari va ustuvorliklariga ta'sir qiladi. Tizimga qarab, saylangan vakillar mahalliy masalalarga, partiya kun tartibiga yoki ikkalasining kombinatsiyasiga e'tibor qaratishlari mumkin. Shuning uchun saylov tizimi mahalliy siyosat yo'nalishini va jamiyatning umumiy boshqaruvini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Saylov tizimi vakillik, qonuniylik, hisobdorlik, barqarorlik, inklyuzivlik va mahalliy siyosatni amalga oshirishga ta'sir qiluvchi mahalliy boshqaruvni shakllantirishning asosiy elementidir. Mahalliy darajada sog'lom demokratiyani rivojlantirish uchun yaxshi ishlab chiqilgan va adolatli saylov tizimi juda muhimdir.

Kuzatilgan natijalar har bir saylov tizimi bilan bog'liq savdo-sotiqni tanqidiy tekshirishni talab qiladi. Proportsional vakillik inklyuzivlikni rag'batlantiradi, ammo barqaror boshqaruv koalitsiyalarini shakllantirishda muammolarga olib kelishi mumkin. Aksincha, birinchi o'tmishdagi tizimlar yanada hal qiluvchi natijani berishi mumkin, ammo ozchiliklarning ovozlari marginalizatsiya qilish xavfi mavjud. Muhokama bo'limi ushbu nuanslarni va ularning samarali mahalliy boshqaruv uchun ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, mahalliy hokimiyat saylovlarida qo'llaniladigan saylov tizimi boshqaruv sifati va samaradorligini belgilovchi omil hisoblanadi. Proportsional vakillik, birinchi post-post va aralash a'zo tizimlarning har biri kuchli va zaif tomonlariga ega. Siyosatchilar va fuqarolar mahalliy darajada saylov islohotlarini ko'rib chiqishda ushbu omillarni diqqat bilan ko'rib chiqishlari kerak. Taklif sifatida, keyingi tadqiqotlar vakillik va boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun saylov tizimlarini takomillashtirishga qaratilishi kerak.

Demokratiyaning hayotiyliigi uning ildizlarining kuchiga bog'liq bo'lgan dunyoda saylov tizimlarining mahalliy boshqaruvni shakllantirishga ta'sirini tushunish quyi darajadagi mustahkam, sezgir va inklyuziv boshqaruv tuzilmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

References

1. Barreto, Matt A., Mario Villarreal, and Nathan D. Woods. 2005. "Metropolitan Latino Political Behavior: Voter Turnout and Candidate Preference in Los Angeles." *Journal of Urban Affairs* 27 (1): 71–91.
2. Barreto, Matt A. 2007. "Si Se Puede! Latino Candidates and the Mobilization of Latino Voters" *American Political Science Review* 101 (3): 425–41.
3. Carsey, Thomas M., William D. Berry, Richard G. Niemi, Lynda W. Powell, and James M. Snyder. 2008. *State Legislative Election Returns, 1967–2003* [dataset]. Release Version 4, ICPSR #21480.
4. Ferreira, Fernando, and Joseph Gyourko. 2009. "Do Political Parties Matter? Evidence from U.S. Cities." *Quarterly Journal of Economics* 124 (1): 399–422.
5. International City/County Management Association (ICMA). 2002. *Form of Government Survey, 2001*. Washington, DC: International City/County Management Association.
6. Oliver, J. Eric, and Shang E. Ha. 2007. "Vote Choice in Suburban Elections." *American Political Science Review* 101: 393–408